

NATUURINCLUSIEF SPORTEN

Living Labs om te komen tot meer natuurinclusieve sportlocaties

Een van de manieren om sporten en bewegen te stimuleren is ervoor zorgen dat dit in een aantrekkelijke, groene omgeving kan gebeuren. Zo'n omgeving heeft ook voordelen als het gaat om klimaatadaptatie. Het tegengaan van hittestress, het voorkomen van en omgaan met wateroverlast en droogte en het vergroten van de biodiversiteit spelen daarbij een rol. De vraag is hoe een sportomgeving of een sportpark natuurinclusiever kan worden en tegelijkertijd kan leiden tot meer sportplezier. Dat wordt de komende periode onderzocht aan de hand van vijf living labs.

Door: Leon Janssen Lok

Hoen Beelen is vanuit NOC*NSF aangesteld als kwartiermaker voor de natuurinclusieve living labs. Het is een onderwerp dat voortkomt uit de Routekaart Verduurzaming Sport waarin vier hoofdthema's worden onderscheiden: CO2-reductie, reductie gewasbeschermingsmiddelen, circulair materiaalgebruik en klimaatadaptatie. "Natuurinclusiviteit valt onder dat laatste thema", ligt Beelen toe. "Dat gaat over hitte, water, biodiversiteit." Net als de andere projecten waar hij zich mee bezig houdt (zoals milieuvriendelijk beheer) vindt hij het een boeiend onderwerp. "Je kunt niet iets standaard afleveren, je weet vooraf ook vaak niet welke kant het precies op gaat. De kennis is echt versnipperd en de living labs natuurinclusiviteit zijn ook echt een proeftuin. Er gebeurt veel op sportgebied, er gebeurt ook veel op het gebied van natuurinclusiviteit, maar de combinatie is echt iets nieuws."

NOG GEEN FOCUS OP EINDOPLOSSINGEN

Op zichzelf is het geen gekke gedachte om sportlocaties natuurinclusiever te maken, wetende dat sportterreinen ongeveer 2 procent van het gehele Nederlandse sportopervlak vormen. Helemaal nieuw is het dan ook niet. In het voorjaar van 2022 presenteerde NOC*NSF samen met de Provincie Gelderland al een inspiratiedocument. "De Koninklijke Vereniging van Hoveniers en Groenvoorzieners (VHG) had ook een dergelijk document", vertelt Beelen. "We constateerden dat dit soort documenten vooral de focus legt op eindoplossingen: nestkastjes plaatsen, sedumdaken maken, dat soort dingen. Van het proces dat eraan voorafgaat – wat kun en wil je eigenlijk op zo'n locatie – was weinig bekend. We hadden nog geen *learned lessons* om zomaar te kunnen starten met het breed vergroenen en natuurinclusiever maken van sportaccommodaties. We besloten daarop om op een aantal plekken in Nederland te starten met living labs. Als kwartiermaker ben ik sinds april van dit jaar

“ER GEBEURT VEEL OP SPORTGEBIED, ER GEBEURT OOK VEEL OP HET GEBIED VAN NATUURINCLUSIVITEIT, MAAR DE COMBINATIE IS ECHT IETS NIEUWS”

Koen Beelen (NOC*NSF)

gaan kijken naar wat voor proces je moet inrichten om zo'n living lab op te starten en wat voor soorten locaties daarvoor in aanmerking komen."

DRIE HOOFDOELSTELLINGEN

"We hebben vervolgens een aantal keuzes gemaakt. We wilden graag vijf living labs op verschillende soorten sportlocaties. Zoals een traditioneel sportpark met een hek eromheen, een openbaar toegankelijk sportpark, zonder hek dus, een bosrijke omgeving waarin wandel-, fiets-, mountainbike- en ruiterspad naast elkaar liggen. En het liefst ook een stedelijke plek, waar sportlocaties een andere

functie hebben in de buurt. Na verschillende gesprekken vonden we die locaties."

De hoofdvraag van een living lab is nu als volgt geformuleerd: "Hoe kunnen we een natuurinclusief sportpark of natuurinclusieve sportomgeving ontwikkelen en daarmee bijdragen aan biodiversiteit, klimaatadaptatie én meer sportplezier en welbevinden?" Een belangrijk fundament daarin is het doen-leren-beter doen-principe, waarmee de labs kunnen uitgroeien tot volwaardige concepten die ook ergens anders toegepast kunnen worden. Ook werden er drie hoofddoelstellingen benoemd: leren van het proces, monitoring van de ontwikkeling van natuur en

biodiversiteitsherstel en monitoring van de versterking van welzijn en sportplezier.

UITEENLOPENDE BELANGEN

“De balans is erg belangrijk”, benadrukt Beelen. “We willen meer natuurinclusiviteit, meer biodiversiteit, meer natuur. Maar we willen ook het welzijn en de kwaliteit voor de mens op een hoger niveau krijgen. Het kan niet zo zijn dat door vergroening de sportkwaliteit omlaaggaat. Het ziet er prachtig uit als je een mooi oranje tennisveld, dat aan alle sporttechnische tenniseisen voldoet, omringt met struiken en bomen. Maar als er

vervolgens allemaal bladeren op de baan liggen, ben je niet blij als tennisser. We moeten dus gaan leren, wat werkt wel en wat werkt niet op welke locatie? De komende periode trekken we uit om op de vijf locaties de eerste stappen te nemen. Dat betekent dat we met alle stakeholders van een locatie bij elkaar komen. Zodat we elkaar leren kennen en gaan vertrouwen. Ook om per locatie een ambitie te formuleren, en als het kan ook een werkplan.”

De betrokkenen bij een living lab zijn sportaanbieders (zoals sportvereniging(en) en/of sportondernemers), de eigenaar van de locatie (vaak de gemeente), gebruikers van de sportlocatie (zoals sporters, toeschouwers, gasten, passanten) en anderen zoals omwonenden, onderwijs, de provincie, natuurorganisaties, gemeentelijke en provinciale ecologen en landschapsplanners. “Het kan dus een heel brede groep van actoren zijn. De lokale sportvereniging die een paar velden of banen heeft, zit er misschien niet op te wachten als bewoners uit die wijk overdag ook gebruikmaken van die velden of banen. Het heeft positieve en negatieve kanten. Wat het ook lastig kan maken, is het feit dat er zoveel verschillende eigendomssituaties kunnen zijn. De grond, gebouwen, onderlaag en toplaag

“HET KAN NIET ZO
ZIJN DAT DOOR
VERGROENING DE
SPORTKWALITEIT
OMLAAGGAAT”

Koen Beelen (NOC*NSF)

Routekaart Verduurzaming Sport

Ook de sportsector verduurzaamt in versneld tempo. Dit staat beschreven in de Routekaart Verduurzaming Sport. Samen met de rijksoverheid spannen NOC*NSF en de brancheorganisaties VSG, KCSB, POS en de BSNC zich in om de uitstoot van CO2 te verminderen. Daarnaast wordt gewerkt aan duurzaam beheer van sportvelden, circulaire sport en een klimaatadaptieve sportomgeving. Binnen het project Natuurinclusieve Sport werken de partners samen met VHG om sportlocaties natuurinclusief te maken en zo bij te dragen aan klimaatadaptatie.

van een veld kunnen allemaal verschillende eigenaren hebben. Interessante discussies dus, het is echt een participatief proces.”

LABREGISSEUR EN NULMETING

“Met verschillende stakeholders krijg je dus ook verschillende agenda’s op tafel, en die zullen niet altijd matchen”, stelt Beelen. Om die reden kent elk living lab z’n eigen labregisseur. “Die heeft een essentiële functie, want als er een stuk of tien partijen aan tafel zitten en je zet daar geen onafhankelijke regisseur op die het proces begeleidt, dan is de kans op conflicten aanzienlijk.” Een van de eerste stappen die in het living lab gezet moet gaan worden, is het uitvoeren van een nulmeting. Beelen: “NLGreenlabel helpt ons daarbij. Zij gaan met hun terreinscan de integrale duurzaamheid meten. Dan wordt er naar een groot aantal zaken gekeken, waarbij je moet denken aan vegetatie, bodem- en waterkwaliteit en ook naar aspecten als mens/gezondheid en sociale veiligheid. Dan krijg je een goed beeld van de stand van zaken. Vervolgens kun je met elkaar een ambitie en een aantal handelingsperspectieven formuleren. Die worden omgezet in een werkplan en dan kun je hopelijk stap 2 zetten, waarbij de praktische voorbeelden uit het eerder

“AMSTERDAM IS ECHT KOPLOPER IN ZAKEN ALS KLIMAATADAPTIVITEIT EN VERGROENING”

Koen Beelen (NOC*NSF)

ontwikkelde inspiratiedocument mogelijk van toepassing zijn. Maar het kan ook zo zijn dat er geen ‘go’ komt voor een volgende stap. Misschien zijn de verschillen te groot, zijn er te veel tegenstrijdige belangen. Misschien kan het financieel niet rond gekregen worden, of zijn er andere ontwikkelingen. Dat hoort ook bij het leerproces.”

VIJF LIVING LABS

De vijf living labs liggen in Venlo, Zwolle, Amsterdam, Kootwijkerbroek en Midden-Brabant. “In Venlo gaat het om sportpark Vrijenbroek, waar een fusievereniging van drie hockeyclubs zit, een atletiekvereniging en ook Venlo.fit, het gemeentelijk sportontwikkelingsteam. Het sportpark is behoorlijk

onder handen genomen, met nieuwe kunstgrasvelden, een nieuw clubhuis en een vernieuwde infrastructuur, maar vergroening is eigenlijk ‘vergeten’. Daar ligt dus een grote kans. In Zwolle is de situatie heel anders. Sportpark Marslanden is een al ouder sportpark dat tegen een oude woonwijk aanligt en waar meer dan tien sporten beoefend worden. Naastgelegen (zorg)instellingen en bedrijven zouden het park nadrukkelijker kunnen en willen gebruiken. De gemeente wil het sportpark ook graag beter ontsluiten zodat de bewoners van de naastgelegen wijk het park beter kunnen gebruiken als uitloopgebied en route naar het omliggende groen.” In Amsterdam fungeert het Bijlmersportpark als living lab. Beelen: “Ook een plek waar

“GEMEENTEN ZIEN KANSEN VOOR NATUURINCLUSIVITEIT, GROEN-BLAUWE DOORADERING EN HET GEVEN VAN ANDERE FUNCTIES AAN SPORTRUIMTE, ZONDER AFBREUK TE DOEN AAN SPORT ZELF”

Koen Beelen (NOC*NSF)

een stapeling van functies belangrijk is. Amsterdam is echt koploper in zaken als klimaatadaptiviteit en vergroening. De gemeente heeft ook al ervaring met de NLGreenlabel scan. Ze zijn al een paar jaar bezig met het vergroenen van sportparken in de stad en willen de participatie hierin verhogen. Dat maakte het voor hen extra interessant om hierop aan te haken.”

KOPPELING MET OPENBARE RUIMTE

De vierde living lab-locatie komt in Kootwijkerbroek. “Daar zit een paardensportcentrum. De onderscheidende elementen hier zijn dat gaat het om een manege, een opleidingscentrum en een particuliere eigenaar – interessant omdat het Platform Ondernemende Sportaanbieders een van de partners van de Routekaart is. Daarnaast

“UITEINDELIJK GELDT DAT DE DAADWERKELIJKE NATUUR-ONTWIKKELSLAG ECHT LOKAAL GEDRAGEN MOET WORDEN”

Koen Beelen (NOC*NSF)

bevindt deze locatie zich in de nabijheid van Boswachterij Kootwijk en het Nationaal Park De Hoge Veluwe, dat een sterke verbinding biedt met de natuurlijke omgeving en Natura 2000.”

De vijfde locatie is in Van Gogh Homeland in Midden-Brabant. Van Gogh Homeland is een regionaal ontwikkelprogramma om de kwaliteit van leven op een innovatieve manier een boost te geven met recreatie en leisure. “Het gaat daar specifiek om een inclusieve beweegtuin/ruimte in het openbare domein. De vraag is of we de aanwezige mogelijkheden aldaar kunnen doortrekken naar sport en actieve recreatie.”

MEERDERE MAATSCHAPPELIJKE OPGAVEN

Beelen is zeer tevreden met het enthousiasme dat hij op de verschillende plekken ervaart. “Ik ben ongelooflijk verrast door de hoeveelheid energie die loskomt. Eigenlijk merk ik overal waar ik kom dat elke gemeente zegt dat ze het liefst op drie, vier of vijf plekken zou willen starten. Er komen ook meerdere maatschappelijke opgaven en ambities bij elkaar. Denk aan de strijd om ruimte, om koele plekken te creëren in de strijd tegen hittestress. Gemeenten willen het sport- en beweegaanbod op een hoog niveau hebben en zien ook graag dat accommodaties meer openbaar toegankelijk zijn. Tegelijk zien ze kansen voor natuurinclusiviteit, groen-blauwe dooradering en het geven van andere functies

aan sportruimte, zonder afbreuk te doen aan sport zelf.”

De voortekenen voor een succesvol traject zijn dus goed. De living labs kunnen als katalysator dienen. “Het raakt duidelijk een snaar bij gemeenten die zien dat er kansen en oplossingen kunnen ontstaan. Bijkomend voordeel is dat door een living lab verschillende directies en afdelingen binnen een gemeente elkaar gemakkelijker gaan vinden.”

OLIEVLEKWERING

De living labs duren in eerste instantie een half jaar. “Natuurlijk, als je gaat vergroenen, bomen en struiken gaat planten, dan ben je zo een paar jaar verder, maar in die fase

zitten we nog niet”, aldus Beelen. “Wij gaan eerst een nulmeting doen en zorgen dat partijen vertrouwen in elkaar krijgen en hun ambities en handelingsperspectieven bepalen. Het eerste half jaar is zo belangrijk: als je deze zaken niet in een relatief korte periode doet, weet je ook niet wat je daadwerkelijk kunt ontwikkelen. We hebben nu trouwens ook alleen financiering voor het eerste half jaar. Je kunt niet vooraf een proces van drie jaar uittekenen en we weten dus ook niet wat de omvang van de financiering moet zijn. Uiteindelijk geldt dat de daadwerkelijke natuur-ontwikkeling echt lokaal gedragen moet worden. Tegelijk is het doel natuurlijk dat we tot schaalbare modellen komen. Het moet een olievlekwerking krijgen waarbij we leren hoe zo’n proces loopt, wat de do’s-and-don’ts zijn, wat op locatie A wel en op locatie B niet werkt, en waarom. Die handelingsperspectieven en wat je specifiek kunt is heel locatiegebonden. Je kunt in z’n algemeenheid wel roepen dat er overal nestkastjes moeten hangen, zodat er meer vogels komen, wat weer helpt in de onkruidbestrijding. Maar dat ligt op zandgronden heel anders dan op kleigronden, en in een stedelijke omgeving weer heel anders dan in een landelijke omgeving.” ■

